

Nr 22

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning rörande allmän obligatorisk skärmbildsundersökning.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 328 av herr *Nyström m. fl.* och II: 410 av fru *Jäderberg m. fl.* föreslås, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om utredning av förut-sättningarna för och möjligheterna till allmän obligatorisk skärmbildsunder-sökning.

I motionerna framhålles att det för tuberkulosens bekämpande är av vikt att sjukdomstillståndet upptäcket så tidigt som möjligt, vilket kan ske genom skärmbildsundersökningar. Med det nu tillämpade tillvägagångssättet med frivillig undersökning löper man emellertid risk att en del smittkällor förblir oupptäckta. Medicinalstyrelsen förfogar emellertid nu över 13 skärmbildspatruller, varjämte stationära skärmbildsapparater finns på ett flertal militära förband. Det bör alltså vara möjligt att göra skärmbildsundersökningarna obligatoriska.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motion II: 410.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionerna från medicinalstyrelsen, Svenska landstingsförbundet, Svenska stadsförbundet och Svenska landskommunernas förbund.

Medicinalstyrelsen, som bifogar yttrande från chefsläkaren vid styrelsens skärmbildscentral, anför, att anslutningen till skärmbildsundersökningarna på frivillighetens väg varit mycket god, vilket särskilt gäller landsbygden. Bland huvudmännen har däremot intresset stundom varit svalt. Skärmbildsundersökningarna har alltmer blivit ett led i en allmän hälsokontroll, som det är angeläget att få utförd i största möjliga utsträckning i landets olika delar. Tillräckliga skäl att göra dem obligatoriska föreligger dock ej. Snarare borde ett obligatorium införas för huvudmännen att kontinuerligt anordna sådana undersökningar.

Styrelsen har sin uppmärksamhet riktad på frågan om en förbättrad plan-läggning och organisation av skärmbildsundersökningarna utan att göra dem obligatoriska och ämnar i sinom tid lägga fram förslag till erforderliga åtgärder.

Chefsläkaren tillstyrker i sitt yttrande bifall till motionerna. Anslutningen på frivillighetens väg har visserligen varit anmärkningsvärt hög, men man har icke nått de direkt asociala elementen, bland vilka tuberkulosfrekvensen är hög, och ej heller gruppen pensionärer i åldrings- och invalidvård. Redan

nu föreligger obligatorisk skärmbildsundersökning för vissa grupper i samhället och man kan fråga sig om icke allmänt obligatorium borde införas. Man kunde sedan pröva i vilken omfattning obligatoriet skulle utnyttjas. I praktiken kan det förväntas, att befrielser kunde medgivas i avsevärd utsträckning. Vid frivillighet kan ett helt läns eller stads invånare fränhändas förmånerna av skärmbildsundersökning om myndigheterna är negativt inställda.

Landstingsförbundet anför bl. a.:

Anslutningen till de frivilliga skärmbildsundersökningarna har i vårt land varit anmärkningsvärt hög. Detta goda resultat torde i stor utsträckning få tillskrivas den medverkan som på frivillighetens väg skett från myndigheter och enskilda. Icke minst landstingen ha här nedlagt ett synnerligen intresserat arbete. Totalt ha deras anslag till skärmbildsverksamheten, sedan den i mitten av 1940-talet startade, uppgått till ca 10 milj. kr. Numera utgöra anslagen ca $\frac{1}{2}$ milj. kr. per år.

Med hänsyn till de goda resultat, som uppnåtts av den hittillsvarande frivilliga skärmbildsundersökningen, är styrelsen tveksam, om det kan anses motiverat att nu övergå till ett obligatoriskt system. Några väsentliga fördelar torde knappast stå att vinna. Frånsett det intrång i den personliga friheten, som ett obligatorium innebär, kommer härtill, att ett dylikt måste förbindas med en del undantagsbestämmelser som kunna bli besvärliga i tillämpningen. Den värdefulla medverkan som erhållits av frivilliga krafter skulle sannolikt upphöra och det allmännas kostnader för verksamheten ej oväsentligt stegras. Styrelsen håller före att man genom en vidgad upplysningsverksamhet i huvudsak kan nå samma syfte som avsetts med ett obligatoriskt system.

Stadsförbundet framhåller, att även om anslutningen till den frivilliga undersökningen varit god det dock finns åtskilliga som ej nås av skärmbildsverksamheten. En undersökning av orsakerna härtill liksom möjligheterna att effektivisera verksamheten synes välmotiverad. Till förslaget att göra undersökningen obligatorisk ställer sig förbundet dock tveksamt. Denna tveksamhet får ses mot bakgrunden av tuberkulosens alltmer minskade utbredning samt befarade svårigheter för samhället att vid tillämpning av bestämmelser om allmän obligatorisk skärmbildsundersökning uppnå en önskvärd effektivitet av densamma.

Förbundet tillstyrker emellertid utredning.

Landskommunernas förbund understryker den nytta skärmbildsundersökningarna gjort och anser att de bör återkomma med 4—6 års mellanrum.

En utredning om att göra undersökningarna obligatoriska skulle få två huvudfrågor att behandla, nämligen dels hur undersökningen då skulle administreras och dels vilka åtgärder, som skulle vidtagas mot dem som vägrade att låta undersöka sig. Ett obligatorium skulle erfordra en mycket omfattande administrativ apparat och den alltmera tilltagande rörligheten

hos landets befolkning skulle komma att successivt försvåra administrationen.

Enligt förbundets mening bör man stanna vid frivilliga undersökningar, så länge deltagarfrekvensen är så tillfredsställande som den är.

Utskottet

Frågan om hälsoundersökningar av olika slag i förebyggande syfte har under senare år rönt stort intresse från det allmännas sida, och det råder ingen tvekan om att skärmbildsundersökningarna härvidlag fyller ett viktigt ändamål. Det är naturligt att vid överväganden i dessa frågor de nordligaste delarna av vårt land, där lungtuberkulosen sedan länge haft sin största spridning, främst kommer i blickpunkten. Att döma av de statistiska uppgifter som varit för utskottet tillgängliga har undersökningsfrekvensen i dessa trakter under tidigare år varit låg, och utskottet finner det glädjande att en tydlig förändring till det bättre nu kan konstateras. Som exempel härpå kan nämnas att enligt den officiella statistiken antalet genom medicinalstyrelsen skärmbildsundersökta civila personer i Norrbottens län under åren 1946—1956 var endast 6 402. Undersökningarna har för ett par år sedan åter kommit i gång och år 1959 undersöktes i länet 39 675 personer. Under innevarande år har t. o. m. den 11 mars undersökts 8 711 personer.

När det gäller organiserandet av den nödvändiga efterkontrollen vid centraldispensärerna av vid skärmbildsundersökningarna funna, osäkra eller misstänkta fall har sjukvårdens huvudmän mött svårigheter till följd av den stora bristen på läkare. Av samma skäl har i många fall icke heller verksamheten med förstagångsundersökningar vid centraldispensärerna kunnat få önskvärd omfattning. Utskottet finner bl. a. mot bakgrunden av dessa förhållanden icke sannolikt att införande av obligatorisk undersökning i dagens läge skulle vara ett verksamt medel i kampen mot de sjukdomar skärmbildsundersökningarna syftar till att uppdaga. Man bör heller icke bortse från att handhavandet av ett sådant system kan medföra bl. a. avsevärda administrativa svårigheter som kan verka splittrande på den insats som den alltför fåtaliga arbetskraften på detta område nu kan göra. Man skulle sålunda kunna åstadkomma verkningar, motsatta de av motionärerna åsyftade. Utskottet kan i övrigt i allt väsentligt ansluta sig till de erinringar mot ett obligatorium som anförts i remissyttrandena.

Utskottet vill sammanfattningsvis understryka, att utskottet finner skärmbildsundersökningarna vara av största vikt i det förebyggande hälsoarbetet. Såvitt utskottet kunnat bedöma har såväl vederbörande centrala myndigheter som sjukvårdens huvudmän sin uppmärksamhet fäst på denna fråga, och det bör kunna förutsättas att de är beredda att vidtaga de åtgärder som deras ekonomiska och personella resurser medger.

Under hänvisning till vad ovan anförts får utskottet hemställa,
att de likalydande motionerna I: 328 och II: 410 icke må
föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 29 mars 1960

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Persson, Johan, Möller, Jonasson*, Sör-
lin, Hansson, Gustaf Henry, Nestrup, Danmans, Hellebladh, Johansson, Tage,
Gustavsson, Bengt och Olsson, Ernst*;

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm, herrar Johnsson i
Skoglösa, Engkvist*, Königson*, Jacobsson i Sala, fru Jäderberg, herr Ne-
lander, fru Wallerius-Gunne, herrar Börjesson*, Haglund*, Lothigius och
Lundkvist i Eskilstuna.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.